

УДК 378.22

В.В. Ушмарова

МАГІСТЕРСЬКИЙ СТУПІНЬ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ РАМКАХ КВАЛІФІКАЦІЙ: АНАЛІЗ ДЕСКРИПТОРІВ

У статті проаналізовано сумісності дескрипторів другого (магістерського) рівня кваліфікацій у Європейських та Національній кваліфікаційних рамках. З'ясовано наповнення результатів освіти – професійних знань, умінь, компетенцій – як основи для визначення кваліфікації магістра. Розкрито нормативно-концептуальні основи магістерського ступеня вищої освіти.

Ключові слова: магістр, кваліфікація, дескриптор, кваліфікаційна рамка, компетенції.

В статье проанализирована совместимость дескрипторов второго (магистерского) уровня квалификаций в Европейских и Национальной квалификационных рамках. Установлено наполнение результатов образования – профессиональных знаний, навыков, компетенций – как основы для определения квалификации магистра. Раскрыто нормативно-концептуальные основы магистерской степени высшего образования.

Ключевые слова: магистр, квалификация, дескриптор, квалификационная рамка, компетенции.

The second (magister) level descriptors of compatibility qualifications in European and National frames are analyzed in the article. The filling of educational results is established. They are professional knowledge, skills and competencies as the base for definition of magister qualifications. The standard and conceptual bases of magister degree of high education.

Key words: magister, qualification, descriptor, qualification frame, competencies.

Постановка проблеми. Загальноєвропейська і світова тенденція інтеграції, глобалізації світової економіки і, зокрема, процеси гармонізації «архітектури європейської системи вищої освіти» зумовлюють трансформацію української вищої освіти. У процесі становлення і розвитку інституту магістратури як новітньої форми професійної підготовки фахівців вже накопичено певний досвід. Однак, як свідчить практика, пошуки вирішення численних проблем організації освітнього процесу в магістратурі продовжуються.

Магістр – це широко ерудований фахівець із фундаментальною науковою підготовкою, який володіє методологією наукової і педагогічної творчості, сучасними інформаційними технологіями, підготовлений до наукової і педагогічної діяльності. Грунтуючись на такому розумінні даного ступеня, з'ясуємо наповнення результатів освіти – професійних знань, умінь, компетенцій – як основи для визначення кваліфікації магістра у Європейських та Національній кваліфікаційних рамках.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз останніх публікацій і досліджень вітчизняних науковців демонструє активне обговорення проблем упровадження та гармонізації Національної рамки кваліфікацій (В. Захарченко, О. Зіноватна, В. Луговий, С. Прийма, Ж. Таланова та ін.).

Питання організації фахової і професійної підготовки магістрів досліджують В. Осадчий, О. Єременко, С. Вітвицька, Т. Бодрова, Н. Батечко, П. Лузан, І. Бабин, В. Ликова; пошук шляхів підвищення результативності підготовки студентів магістратури здійснюють О. Мороз, В. Мороз, З. Слєпкань, В. Бондар; історичний аналіз становлення вищої освіти висвітлюють С. Вітвицька, Н. Батечко, Г. Вільський, О. Будаговська, П. Краснящих, Л. Магдюк, С. Павлюк, Т. Жижко та ін.

Підготовку за магістерськими програмами в умовах двоциклового навчання розкривають: Б. Бабенко, В. Базилевич, Х. Бауман, В. Берека, І. Бойко, М. Гриньова, О. Гришко, О. Гура, О. Зіноватна, Л. Кліх, В. Ключев, М. Колесов, В. Лунячек, В. Моторіна, В. Павлова, В. Сенашенко, Т. Соколова, І. Телешова, О. Трофименко, В. Халін та ін.

Мета статті – порівняти дескриптори кваліфікації магістерського рівня вищої освіти у Європейських і Національній кваліфікаційних рамках та здійснити аналіз їх сумісності.

Викладення основного матеріалу. Розвиток вищої освіти сучасної Європи та інших країн світу значною мірою зумовлений Болонським процесом, який було започатковано і підтримано на Конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту Франції, Німеччини, Італії та Сполученого Королівства в Болоньї у червні 1999 року. Його мета і результат – створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). У травні 2005 року Україна приєдналася до Болонського процесу на Конференції міністрів

європейських країн у Бергені.

Відповідно до Болонської декларації трансформація систем вищої освіти європейських країн та створення ЄПВО мала завершитися до 2010 року. Однак основні цілі Болонського процесу не були в повному обсязі досягнуті. В Україні глибина освітніх реформ, якість та ефективність роботи навчальних закладів і установ системи національної освіти не можуть повністю задовольнити сучасні потреби особистості та суспільства. Задекларовані у попередні десятиріччя стратегічні завдання щодо забезпечення рівного доступу дітей і молоді до якісної освіти, її стабільного та сучасного розвитку, демократизації управління не набули повної реалізації [8].

Підсумки першого етапу Болонського процесу у країнах-учасницях дослідники (В. Поляков, І. Бабин, В. Ликова та ін.) оцінюють як перехід на багаторівневу систему освіти, впровадження кредитно-модульної системи навчання і розвиток академічної мобільності [1; 10]. Другим етапом Болонського процесу називають період з 2010 по 2020 роки, тобто період, який розпочався після Конференції міністрів у Лувені (квітень 2009 р.). Для України даний період повинен стати ключовим у реалізації довготермінових стратегій забезпечення сталого розвитку та вдосконалення системи вищої освіти України, визнання її у європейському і світовому просторі [1].

Освітня політика України розвивається у напрямі інтеграції вищої освіти в європейські та світові структури за умови збереження й розвитку національних досягнень. Наближення позицій щодо бакалаврату відбувається більш рівномірно, ніж уведення ступеня магістра. Тут передбачається довгий діалог. Підтримуємо думку С.С. Вітвицької про те, що магістратура є феноменом, який найбільшою мірою виявляє національно-культурну специфіку вищої педагогічної освіти. Як справедливо констатується, магістратура в Україні знаходиться на стадії становлення та супроводжується проблемами як в організації її функціонування, так і формуванні змісту освітніх програм, їх методичного забезпечення. Для системи вищої освіти України є цінним зарубіжний досвід магістерської підготовки, однак його запозичення та адаптація має відбуватися з урахуванням умов, за яких розвивається вітчизняна магістратура зі збереженням кращих

національних традицій [2, с. 17 – 18].

У зв'язку з цим для вищої освіти України залишається актуальним дослідження проблем підготовки фахівців на другому циклі вищої освіти за термінологією Болонського процесу, а саме – у магістратурі. Серед основних завдань педагогічної освіти, які окреслено у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки», визначено «запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра та забезпечення мобільності українських педагогів і викладачів з вищою освітою на європейському просторі» [8].

У структурі сучасної української вищої освіти магістр є ступенем між бакалавром або спеціалістом і кандидатом наук. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III «Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності» [3]. У 2011 році робочою групою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України розроблено «Національний освітній глосарій: вища освіта». У глосарії узагальнено поняттєво-термінологічний апарат вищої освіти, який використовується міжнародною, європейською, українською фаховою спільнотою, насамперед при реалізації Міжнародної стандартної класифікації освіти та Болонського процесу. Автори наводять поняття у такому формулюванні: «Магістр (Master): Назва академічного ступеня (кваліфікації), що присуджується після завершення другого етапу (підрівня) 5-го рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти або другого циклу вищої освіти в болонській класифікації» [9].

Зазначимо, що в Європейському просторі вищої освіти виділяють короткий у межах першого циклу, перший (зазвичай називають бакалаврським), другий (магістерський) і третій (докторський) цикли вищої освіти. У деяких країнах виділяють також постдокторський цикл, пов'язаний з вищими докторськими кваліфікаціями (вищий, габілітований доктор, доктор наук). Щодо Міжнародної стандартної класифікації освіти, то вона є частиною

Міжнародної системи соціальних і економічних класифікацій Організації Об'єднаних Націй, які використовуються в статистиці з метою збирання й аналізу даних про освіту. МСКО – це класифікація, яка є керівництвом для узгодження освітніх програм і відповідних їм кваліфікацій за рівнями та сферами освіти. МСКО запроваджена ЮНЕСКО у 1976 р., переглянута у 1997 та 2011 роках і нині є основною міжнародною класифікаційною системою освіти. Згідно з останньою редакцією Міжнародної стандартної класифікації освіти (2011 р.), кваліфікація магістра присуджується після завершення програм рівня МСКО 7, які надають учасникам розширені академічні та/або професійні знання і можуть мати суттєву дослідницьку складову [6].

У листопаді 2011 року Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 було затверджено Національну рамку кваліфікацій [12]. Розробку національних рамок кваліфікацій європейські країни розпочали після прийняття в Європі Рамки кваліфікацій європейського простору вищої освіти (РК ЄПВО) у 2005 р. [14] та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (ЄРК НВЖ) у 2008 р. [15]. Доки у вищій освіті був один рівень – вища освіта як така, питання про академічну кваліфікацію не було актуальним. Зміна архітектури вищої освіти привернула увагу до даної проблеми і привела до появи у Європі цих двох автономно розроблених описів рівнів професійної освіти. Перший опис, який іменується Дублінськими дескрипторами (Dublin descriptors for Bachelors, Masters and Doctoral awards), розроблений в рамках Болонського процесу і був прийнятий в Бергені як всеохоплююча структура кваліфікацій для європейського простору вищої освіти.

Другий документ – ЄРК НВЖ (European Qualifications Framework for Lifelong Learning) – охоплює всю професійну освіту з початкового рівня і включає вісім рівнів, до того ж три останніх (6-й, 7-й і 8-й) значною мірою кореспондують відповідно з 1-м, 2-м і 3-м циклами Дублінських дескрипторів. Кожна рамка містить дескриптори кваліфікацій (Descriptors of qualifications), які використовують для загального опису кваліфікацій за рівнями у термінах компетентностей. Як зазначає Ж.В. Таланова [13, с. 20], нині ці дві метарамки розглядаються як такі, що не суперечать одна одній, проте не такі, що однозначно є сумісними, насамперед щодо базових складників дескрипторів обох рамок. Для однієї рамки це – знання й

розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; комунікація; здатність для подальшого навчання, розвитку, а для другої – знання; розуміння; компетентність (у розумінні автономності, тобто самостійності та відповідальності) [13]. Однак, не зважаючи на різні підходи до формування Дублінських дескрипторів і Європейської кваліфікаційної рамки, їх зміст подібний і пов'язаний з вимогами до знань як основи будь-якої компетенції і способів оперування з ними в стандартних і нестандартних ситуаціях.

Розглянемо детальніше зміст вимог до описаних у 2-ому циклі Дублінських дескрипторів та 7-ому рівні Європейської кваліфікаційної рамки. Далі в таблицях 1 і 2 надано змістове наповнення даного рівня кваліфікації.

Таблиця 1

**Основні компетенції, які відповідають 2-й академічній кваліфікації
за Дублінськими дескрипторами**

№	Компоненти дескриптора	Дескриптор рівня кваліфікації
1	Знання і розуміння	Продемонстрували знання та розуміння явищ і процесів, отриманих при підготовці на 1-ому циклі, розширюють та/або поглиблюють їх, створюють основу або можливість для розвитку і/або застосування власних ідей, включно для дослідницької роботи.
2	Застосування знань і розумінь	Можуть застосовувати отримані знання та компетенції, вміють вирішувати проблеми в новій або незнайомій ситуації у ширшому (або багатогалузевому) контексті, пов'язаному з напрямом підготовки.
3	Формування суджень	Здатні інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації, які містять відображення суспільної та етичної відповідальності, пов'язаної із застосуванням цих знань та суджень.
4	Комунікація	Уміють ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та нефахової аудиторії.
5	Здатності до подальшого навчання	Володіють навичками вчитися, що дозволяють їм навчатися самостійно (автономно).

Таблиця 2

**Основні компетенції, які відповідають 7-ому рівню
Європейської кваліфікаційної рамки**

Знання	Уміння	Особистісні і професійні компетенції			
		самостій- ність і відпові- дальність	уміння навчатися	комуніка- тивна і соціальна	професійна компетен- ція
Високо-спеціалізовані знання, що знаходяться в передовій галузі знань, у роботі або навчанні як основа оригінального мислення та/або дослідження; критичне усвідомлення проблем у галузі та на перетині різних галузей.	Спеціалізовані вміння вирішення проблем, що необхідні для дослідження та/або інновацій для розвитку нових знань та процедур з різних галузей.	Демонструвати лідерство, інноваційний підхід у роботі і навчанні, в діяльності, яка є незнайомою, складною і непередбачуваною та вимагає вирішення проблем, пов'язаних із багатьма взаємопов'язаними факторами. Оцінювати стратегічну діяльність команди.	Демонструвати самостійність в управлінні і навчанні та високий ступінь розуміння процесів навчання.	Надавати результати, методи проектів та їх обґрунтування спеціалістам і неспеціалістам, використовуючи відповідні техніки. Вивчати й осмислювати соціальні норми і впливати на їх зміни.	Вирішувати проблеми шляхом використання комплексних джерел знань в нових і незнайомих контекстах. Демонструвати досвід операціональної взаємодії під час управління змінами у складному оточенні. Реагувати на соціальні, наукові, етичні питання, які зустрічаються у роботі і навчанні.

Проведене аналітичне вивчення дає можливість дійти висновку, що вимоги Дублінських дескрипторів і Європейської кваліфікаційної рамки корелюють, однак вимоги Європейської кваліфікаційної рамки є більш конкретизовані.

Під час розробки Національної рамки кваліфікацій команда експертів з реформування вищої освіти ґрунтувалася на:

- Європейській рамці кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF for LLL);
- рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (QF for the EHEA);
- структурі вітчизняної системи освіти та системі вітчизняних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- вітчизняній системі кваліфікацій та класифікації професій;
- кваліфікаційних характеристиках професій працівників (галузеві та наскрізні) [4].

Результатом синтезу дескрипторів РК ЄПВО та ЄРК НВЖ і положень національних нормативних документів стала Національна рамка кваліфікацій, у якій кваліфікації систематизовано за 10 рівнями та структуровано за базовими (основними) компетентностями – знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність. Окрім цього, кожен кваліфікаційний рівень містить інтегральну компетентність – узагальнений опис, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності. Зіставлення рамок кваліфікацій ЄРК НВЖ, РК ЄПВО, НРК, здійснене В.М. Захарченко [4], В.І. Луговим [7], демонструє кореляцію їх компонентів (табл. 3).

Таблиця 3

Зіставлення рамок кваліфікацій ЄРК НВЖ, РК ЄПВО, НРК

ЄРК НВЖ	РК ЄПВО	НРК
– Знання;	– Знання та розуміння;	– Знання;
– уміння (когнітивні та практичні);	– застосування знань та розуміння;	– уміння (когнітивні та практичні);
– автономність і відповідальність.	– формування суджень;	– комунікація;
	– комунікація;	– автономність і відповідальність
	– здатності до навчання.	+
		– інтегральна компетентність.

Згідно з Національною рамкою кваліфікацій освітня кваліфікація магістра відповідає 7-ому рівню, узагальнений опис рівня (інтегральну компетентність) зафіксовано як здатність вирішувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення

досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог, а система компетентностей представлена у вигляді:

Таблиця 4

Опис кваліфікаційного рівня 7 (за НРК)

Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи.	Розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.	Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.	Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.
Критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей.	Проведення дослідницької та/або інноваційної діяльності.	Використання іноземних мов у професійній діяльності.	Відповідальність за розвиток професійного знання і практик, оцінку стратегічного розвитку команди; здатність до подальшого навчання, яке значною мірою є автономним та самостійним.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ключовими характеристиками вищої освіти магістерського рівня, які відображені у ЄРК НВЖ, РК ЄПВО та НРК, є спеціалізація, інноваційність та дослідницька спрямованість. Упровадження НРК України супроводжується певними труднощами, зокрема: освітні стандарти і кваліфікаційні характеристики не ураховують систему компетентностей НРК; структура галузевих стандартів надмірно ускладнена; стандарти класів і підкласів значної кількості професій не сформовані тощо. Однак, гармонізація НРК сприятиме подоланню бар'єрів, які, внаслідок відсутності прозорості кваліфікацій, перешкоджають набуттю та використанню знань і компетенцій. Національна рамка кваліфікацій здійснює вплив на об'єм, розподіл та використання результатів освіти та є важливим інструментом у створенні системи освіти протягом усього життя.

Результати дослідження у перспективі планується використати як основу для розробки навчальних програм та оновлення навчального забезпечення підготовки магістрів педагогіки початкової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua>
2. Вітвицька С.С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вітвицька Світлана Сергіївна; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2011. – 42 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
4. Захарченко В.М. Впровадження національної рамки кваліфікацій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tempus.org.ua
5. Интеграционные процессы и гуманитарные технологии : междисциплинарный аспект исследования научного образования в европейских университетах: Научно-методические материалы / В.И. Богословский, В.В. Лаптев, С.А. Писарева, А.П. Тряпицына. – СПб. : ООО «Книжный Дом», 2007. – 272 с.
6. International Standard Classification of Education. ISCED, 2011 / UNESCO. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uis.unesco.org/en/pub/pub
7. Луговий В.І. Європейські кваліфікаційні метарамки, стан розроблення та основні завдання щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій : концептуальний і нормативний аспекти – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tempus.org.ua
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
9. Національний освітній глосарій : вища освіта / авт.-уклад. : І.І. Бабин, Я.Я. Болубаш, А.А. Гармаш й ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
10. Поляков В.В. О втором этапе Болонского процесса / В.М. Поляков // Наукові записки НДДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – №3. – С. 51 – 54.
11. Постанова «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
12. Постанова «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
13. Таланова Ж.В. Докторський і постдокторський рівні рамки кваліфікацій: теоретико-методологічний аспект / Ж.В. Таланова // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2010. – №4. – С. 20 – 29.
  14. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture.
  15. The Qualifications Framework for European Higher Education Area. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ond.vlaanderen.be/>